

HERMAN OTTÓ RÉGÉSZETI MUNKÁSSÁGA

KEMENCZEI TIBOR

Herman Ottónak a természettudomány és néprajz terén kifejtett sokoldalú, gazdag, s mindmáig alapvető munkássága közismert. E szerteágazó tudományos tevékenység mellett újat tudott adni egy harmadik tudományban, a régészetben is, olyan újat, amely mérföldkövet jelentett a magyar régészet történetében.

Herman Ottó bekapcsolódása a régészeti kutatásba az úgynevezett bársonyházi kőeszközök közlése révén történt. 1892-ben Miskolcon Bársony János ügyvéd házának pinceásásakor a munkások három szokatlan alakú, addig Magyarországon ismeretlen formájú kőeszközre bukkantak. A leletek az ügyvédhez kerültek, aki felismerte azok régi voltát. Egyiket Széll Farkasnak, a debreceni ítélőtábla tanácselnökének, a másikat *Herman Ottónak* adta. *Herman Ottó* a következőket írta a leletről: „Csak egy pillantásomban került, hogy a kezemben lévő, rendkívül jellemző darabban egy Magyarország őskorára nézve mondhatni korszakot alkotó, történelemelőtti régiségtípust ismerjek fel, mely semmiben sem enged a híres Somme-völgy kőszakócainak, amelyeket az ősrégészet minden auctoritása mint a paleolith korszakból eredőnek, e korszakot jellemzőnek tart.”

Hogy kijelentését megértjük, vázolnunk kell a magyarországi régészeti kutatás helyzetét a múlt század végén. Akkor már a magyar régészet jelentős eredményekkel dicsekedhetett. Állandó folyóiratok álltak a kutatók rendelkezésére, számos munka született meg hazánk földjének régészeti emlékeiről. 1876-ban pedig Budapesten rendezték meg, mintegy az eredmények méltányolásaként, a *Nemzetközi Embertani és Ősrégészeti Kongresszust*. Éppen ezen a kongresszuson került a nemzetközi tudományos nyilvánosság elé a magyar régészeti kutatás legnagyobb megválaszolásra váró kérdése, az, hogy élt-e a Kárpát-medence területén a jégkori ősember. *Badányi Mátyás* Halgócról mutatott be jégkori kőeszközöket a kongresszus tagjainak. A külföldi szakemberek azonban nem ismerték el azt, hogy ezek az eszközök az őskőkorból származnak. *Badányi Mátyás* igaza csak évtizedek múltán bizonyosodott be. A hajgóci leletekhez hasonló kételkedő véleményt tanúsított az akkori tudományos közvélemény *Róth Samu* óruzsinaí és *Majláth Béla* moraványi lelőhelyű kőeszközeivel szemben is. A kutatás később szintén igazolta mindkettőjük véleményét, az eszközök őskőkori voltát.

Ebbe a vitába, a hitetlenkedő tudományos közfelfogásba robbant be a bársonyházi kőeszközökkel kapcsolatban *Herman Ottó* határozott állásfoglalás.

lása. A leleteket 1893-ban az *Archaeologiai Értesítő*ben és a *Földmészettudományi Közönyben* magyar nyelven, a *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft* című osztrák szaklapban pedig német nyelven közölte le. Mint már említettük határozottan jégkorinak tartotta a kőeszközöket, s ennek megfelelően diluviális, jégkori rétegből előkerültek. Eredményeit a következőképpen summázta: „Mindezeket egybefoglalva ki lehet mondani, hogy már a geológiai viszonyoknál fogva is megvan annak nagy valószínűsége, hogy a miskolci lelet a paleolith korból való, tehát abból az ősbibb kőkorszakból, amely a mai tudományos közfelfogás szerint a diluvium végéig tartott, de hazánk területéről minden kétséget kizárólag eddig nem volt kimutatva.”

Herman Ottó megállapításai hosszú, évekig tartó heves, szenvedélyes vitát nyitottak meg. *Halaváts Gyula* geológus az Országos Régészeti és Embertani Társulat közgyűlésén, majd az *Archaeologiai Értesítő* hasábjain kategorikusan tagadta azt, hogy az a réteg, amelyből a kőeszközök előkerültek, jégkoriak lennének. Ezzel természetesen a kőeszközök jégkori, őskőkori voltát is kétségbevonta. A *Földtani és Természettudományi Közönyök* 1894-es számaiban kijelentette, hogy az a földtani szelvény, amelyet *Herman Ottó* az *Archaeologiai Értesítő*ben közölt, hibásan tüntette fel Miskolc altalaját, geológiai rétegeit.

Herman Ottó éles hangon reagált *Halaváts Gyula* megjegyzéseire. Álláspontját nem változtatta meg, s a kérdés végleges tisztázása érdekében a helyszín, a lelőhely geológiai újrafelvételét sürgette. Ez azonban csak 1906-ban történt meg. A vita addig változatlan hevességgel folyt tovább a magyar és külföldi szakirodalomban. *Török Aurél* 1894-ben az *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn* hasábjain arra a következtetésre jutott, hogy sem az óruzsina barlangleletek, sem a miskolci lelet nem bizonyítják még azt, hogy Magyarországon a diluviális korban létezett ember. *Posta Béla* viszont nem kételkedett a miskolci lelet őskőkori voltában.

Nem szándékom itt a vita, pro és kontra érvek részletes ismertetése. *Herman Ottó* megállapításának helyességét, azt, hogy a miskolci leletek a jégkori ősember hagyatékai, a lelőhely geológiai felmérése bizonyította be cáfolhatatlanul. A felmérésre indítékot egy új miskolci paleolit lelet, az azóta a régészeti tudományos körökben világszerte ismertté lett Petőfi utcai nyílhegy előkerülése adott. *Herman Ottó* ezt az igen finom kidolgozású jáspisopál nyílhegyet a *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft* 1906. évfolyamában közölte *Zum Solutreen von Miskolcz* címmel. Tehát már a címben is kifejezésre juttatta álláspontját a lelet őskőkori volta tekintetében. E cikkében *Herman Ottó* ismételtén cáfolta *Halaváts Gyula* álláspontját, s határozottan diluviálisnak, jégkorinak mondta az avasi teraszt. A nagytekintélyű osztrák tudós, *M. Hoernes* is helyesnek látta az új lelet alapján *Herman Ottó* álláspontját, s a hozzá intézett levelében megígérte, hogy segítségére lesz a geológiai-statigráfiai viszonyok újbóli felmérése kérdésében. A felmérés 1906-ban valóban meg is történt, s a Földtani Intézet 1907-es Évkönyvében közölt tanulmányában igazolta *Herman Ottó* felfogását; a rétegek, amelyekből a leletek előkerültek, valóban diluviálisak, jégkoriak.

A vita tehát végképp eldőlt. Bebizonyosodott a jégkori ember egykori léte Magyarország területén. A kutatás elindulhatott e tény alapján. *Herman Ottó* kijelölte azt az utat is, amelyet követni kell. A következőket írta erről

egyik levelében: „Kadič, útmutatásomat követve felkereste a Szeleta barlangot, abban a felső humusz réteg alatt egy kb. 5 méter hatalmaságú diluviális agyagréteget fedett fel, amelyben megkezdte az ásatást. Ennek az ásatásnak folytatása májusban következik és lassanként a többi barlangra is sor kerül. A Földtani Intézet pedig a barlangásatást felvette rendes programjába. Ez eddig van.”

1907-ben Herman Ottó útmutatása alapján *Kadič Ottokár* megkezdte a Szeleta barlang ásatását. Az ásatás során előkerült kőeszközök koráról az első miskolci leletekhez hasonlóan vita bontakozott ki, *H. Obermaier* bécsi régész hamisítványnak minősítette ezeket. Herman Ottó szenvedélyes, sokszor bizony személyes jellegű vitában védte meg a magyar kutatás hitelét, bizonyította be a szeletai kőeszközök jégkori voltát. A kutatások megcáfolhatatlanul igazolták Herman Ottó szavát, s a vita nem csak a szeletai leletek őskőkori eredetének elismerésével zárult, hanem Európa szerte ismertté tette a magyar kutatás eredményeit, s ezzel ösztönözte további fejlődését. A Szeleta után egymás után került sorra a többi bükki barlang feltárása is. A barlangásatások eredményei közismertek: Európának egyik legjelentősebb őskőkori leletanyaga került a napvilágra. Beigazolódtak Herman Ottó szavai, amelyekkel az első miskolci őskőkori leleteket ismertető cikkét zárta: „Semmi kétség, hogy a miskolczi lelet sok évezreddel előbbre, vagy inkább a hallgatagabb múltba viszi vissza Magyarországot ősrégészetét, Miskolcz városa pedig és a Szinva völgyének torkolata, valamint az egész Bükk hegység is, majd maga felé fogja vonzani ezentúl úgy az ősrégészet, mint a földtan híveit.”

Az, hogy hazánkban a jégkori ember hagyatékának kutatása korán, tervszerűen megindult, *Herman Ottó* elvitathatatlan érdeme. A tudományos igazságért vívott következetes harca nélkül ennek a tudománynak fejlődése nem lehetett volna már a kezdetektől ilyen egyenesvonalú. Herman Ottóban ezért a magyar régészet az őskőkori kutatásának megindítóját, megalapítóját tiszteli.